

BANKLARNING MUAMMOLI AKTIVLARI VA ULARNING YUZAGA KELISH SABABLARI

Abdullayeva Vasila Yusufjonovna
Toshkent iqtisodiyot va sanoat texnikumi

Annotatsiya: *Bankning kredit portfelini boshqarish tijorat banki uchun ma'lum darajadagi professionallikni va kreditlashning iqtisodiy mohiyatini bilishni talab qiladigan juda muhim masaladir. Ushbu maqolada tijorat banklarining muammoli kreditlari tushunchasining mazmuni, muammoli aktivlarning paydo bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar, shuningdek, bank kredit portfelini samarali boshqarish bo'yicha takliflar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *tijorat banki, kredit portfeli, muammoli kredit, kredit portfeli sifati.*

O'zbekiston Respublikasi bank tizimi samaradorligini oshirish banklarning iqtisodiyotning real sektorini kreditlashda faol ishtirok etishi bilan bog'liq. Biroq, mamlakatimiz tijorat banklari kredit faoliyatida bir qator qiyinchilik va muammolarga duch kelmoqda. Tijorat banklari daromadli aktivlarining asosiy qismini tashkil etuvchi kreditlar orasida muammoli aktivlarning mavjudligi bugungi kunda ayniqsa yaqqol sezilmoqda. Banklar asosan ssuda sifatida olingan mablag'lardan foydalanganligi sababli, "qarz oluvchi" dan nafaqat daromad olish, balki pul mablag'larini to'liq qaytarish masalasini ham oldindan aniqlash kerak. Chunki "bank investitsiya egasi sifatida investitsiyani sotmaydi, balki sarmoyadan ma'lum shartlar va qo'shimcha foizlar bilan foydalanish huquqini beradi". Ayni paytda mamlakatimiz ilmiy, nazariy va amaliy doiralarida "muammo" tushunchasi avvalgidan ko'ra ko'proq qo'llanilmoqda va muhokamalar muhokamaga sabab bo'lmoqda. Bu, albatta, bejiz emas, chunki bugungi kunda respublikamiz bank tizimining kredit portfelida muammoli aktivlarning ulushi ancha yuqori. Ilmiy adabiyotlarda muammoli aktivlarning bir nechta ta'riflari mavjud. Ayrim adabiyotlarda tijorat banklari faoliyatiga tavakkalchilikli kredit qo'yilmalari muammoli aktivlar ko'rinishidagi qo'yilmalar, ba'zi adabiyotlarda muammoli aktivlarning ob'ekti, predmeti va garoviga shubhasi bo'lgan banklar kreditlar deb ta'riflanadi. Shuningdek, agar berilgan kreditda ishlaymaydigan garov bo'lsa va bu garovning qiymati to'lanmagan qarz summasidan kam bo'lsa, u holda bu kredit ishlaymaydigan aktiv, subprime va subprime ssudalar esa ishlaymaydigan aktivlar qatoriga kiradi. . Ishlaymaydigan aktivlar "qoniqarsiz", "shubhali" va "yomon" deb tasniflangan kreditlardir. O'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra muammoli aktivlar

kredit risklarining haqiqiy namoyon bo'lishining natijasi, ya'ni kredit risklarini to'g'ri boshqara olmaslik oqibatidir. Shuning uchun "muammoli aktiv" tushunchasi "kredit risklari" toifasi bilan bevosita bog'liq. Shuning uchun muammoli aktivlarning mohiyatini aniqlashda kredit risklarining iqtisodiy mazmuniga e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir, bu esa maqsadga erishishga yordam beradi. Umuman olganda, muammoli aktivlarning kelib chiqishi nafaqat kredit riskiga bog'liq bo'ladi. Zero, valyuta tavakkalchiligi, bozor tavakkalchiligi, foiz stavkalarining o'zgarishi xavfi va boshqa risklarning mavjudligi va ularni to'g'ri baholashning mumkin emasligi muammoli aktivlarning kelib chiqishiga ta'sir qiladi. Xatarlarning roli va ta'siri muammoli aktivlarning iqtisodiy mazmunini o'rganish uchun asosdir. Bank menejmenti sohasida samarali tadqiqotlar olib borgan amerikalik ekspert Piter Rouzning fikricha, qarz oluvchining bir yoki bir nechta to'lovlarni amalga oshirmaganligi yoki kredit qiymatining pasayishi kreditning kredit sifatida tasniflanishini anglatadi. muammoli aktiv. Muammoli aktivlar to'satdan paydo bo'lmaydi, lekin ularning elementlari kreditlash jarayonida asta-sekin paydo bo'la boshlaydi. Muammoli aktivlar doimiy monitoringning yo'qligi natijasida ham paydo bo'ladi. Nazorat jarayonida qarzdorning moliyaviy hisobotida moliyaviy kamchiliklar aniqlangandan so'ng, bank xodimi korxonaga (mijozning ofisiga) tashrif buyurishi shart. Kreditdan foydalanish samaradorligi, qoida tariqasida, har chorakda joylarda, korxonada va tashkilotlarda tekshirilishi kerak. Kredit berish jarayonida yo'l qo'yilgan xatolik bankning kredit siyosati to'g'ri tuzilmaganligini ko'rsatadi. Muammoli aktiv, birinchi navbatda, kredit portfeli bo'yicha foizlar bilan kreditlarni to'lash uchun imtiyozli davrni ta'minlashda namoyon bo'ladi. Shuningdek, kredit monitoringi sohasida doimiy nazoratni amalga oshira olmaslik va natijada kredit va unga to'lanadigan foizlarni belgilangan muddatlarda to'lamaslik pirovard natijada mijozning kreditor yukining ortishiga va uning ahvoli yomonlashishiga olib keladi. mijozning moliyaviy holatida. to'lov. Muammoli aktivlar turli sabablarga ega bo'lishi mumkin. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, yo'qotishlarning 67 foizi banklarning muammoli aktivlaridagi ichki omillar bilan bog'liq. Bu ko'rsatkich tashqi omillar ta'sirida atigi 33 foizni tashkil etadi.

Bank qimmatli qog'ozlarni saqlash, saqlash uchun berilgan qimmatli qog'ozlarni doimiy boshqarish, ayirboshlash topshiriqlarini bajarish, seyflarni ijaraga berish kabi pullik xizmatlarni ham ko'rsatadi. Hozirgi vaqtda turli iqtisodiy xizmatlarni sotish uchun quyidagi asosiy bank turlari faoliyat yuritadi: markaziy (emitent) bank va tijorat banki. Markaziy bank mamlakatning butun kredit tizimini nazorat qiladi, davlatning pul-kredit siyosatini amalga oshiradi, naqd pul va qimmatli qog'ozlarni muomalaga chiqaradi, mamlakatning oltin-valyuta zaxiralarini saqlaydi, davlat va

tijorat banklariga kreditlar beradi. Tijorat banklari universal va ixtisoslashgan banklarga bo'linadi. Ixtisoslashgan bank investitsiya banki, omonat (depozit) banki, maxsus bank, kooperativ bank va boshqalardan iborat. Tijorat banki jismoniy va yuridik shaxslarga turli xil bank xizmatlarini (depozitlarni jalb qilish, veksellarga xizmat ko'rsatish, kreditlash, qimmatli qog'ozlarni sotish va sotib olish) ko'rsatadigan universal bankdir. Bu bank bank-kredit tizimining o'zagi hisoblanadi. Mulkchilik shakliga ko'ra banklarning quyidagi turlari ajratiladi: davlat banki, davlat ishtirokidagi aralash bank, davlatlararo bank, xalqaro bank, xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi bank, aksiyadorlik banki, bank uyi, kooperativ bank, mahalliy mustaqil bank. o'zini o'zi boshqarish banki, kommunal bank, xususiy bank va boshqalar O'zbekiston Respublikasi bank tizimini shakllantirish va rivojlantirish strategiyasi iqtisodiyotni bozor sharoitiga bosqichma-bosqich o'tish dasturiga mos keladi. O'tgan davrda bank tizimini isloh qilish jarayonida milliy bank tizimining 2 pog'onali tuzilmasi qonunlashtirildi (yuqorida Markaziy bank, quyida tijorat banklari); banklar soni va ular ko'rsatayotgan xizmat turlari ko'paydi.

Bank tijorat tashkiloti, yuridik shaxs bo'lib, u bank faoliyati hisoblangan quyidagi faoliyat turlarini amalga oshiradi: ✓ yuridik va jismoniy shaxslardan depozitlarni qabul qilish; ✓ olingan mablag'lardan xavfli kreditlar; ✓ investitsiyalar uchun foydalanish; ✓ to'lovlarni amalga oshirish. Demak, bank o'zida mablag'larni o'zida mujassamlashtirgan va jamg'arib boruvchi, kreditlar beruvchi, naqd pul hisobini yurituvchi, pul va qimmatli qog'ozlarni muomalaga chiqaradigan, oltin va chet el valyutasi bilan operatsiyalarni amalga oshiruvchi yirik muassasadir. Jahon banki O'zbekiston yalpi ichki mahsulotining 2022-yilga o'sishi prognozini 5,3 foizgacha yaxshiladi. Biroq, 2023 yilda o'sish 4,9% ga baholanmoqda. Shuningdek, maqsadli ijtimoiy himoya dasturlari 2023-yilda qashshoqlik darajasini 14,5 foizga, 2024-yilda esa 12,2 foizga kamaytirishi kutilmoqda. Ukrainadagi urush oqibatlariga qaramay, O'zbekiston iqtisodiyoti 2022-yilda 5,3 foizga o'sishi kutilmoqda. Jahon bankinging navbatdagi hisoboti. Ta'kidlanishicha, mamlakatda moliya siyosati joriy yilda yangi zarbalar oqibatlarini yumshatish zarurligiga asoslanadi. "Agar amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar xususiy sektor o'sishini tiklashda davom etsa, o'rta muddatli o'zgarishlar ijobiy ko'rsatkichlarni qayd etishi mumkin, deyiladi hisobotda. So'nggi yillarda O'zbekistonda savdo va narxlarni erkinlashtirish bo'yicha bir qator samarali islohotlar amalga oshirildi. Biroq, bu borada qo'shimcha islohotlar o'tkazish zarur. mahsuldorlikni, xususiy sektor o'sishini va yangi ish o'rinlari yaratishni rag'batlantirishni davom ettirish. Asosiy e'tibor zaif bozor omillari, savdo va tranzit xarajatlari, monopoliyalar, tartibga solish muhiti, shuningdek, qishloq xo'jaligi va

umuman iqtisodiyotda bozor rag‘batlari va barqarorligini yanada mustahkamlashga qaratilishi kerak”, - deydi Jahon banki ekspertlari.

Bank - bu moliyaviy muassasa bo'lib, uning asosiy faoliyati pul mablag'larini jalb qilish va joylashtirish, xususan, hisob-kitoblarni amalga oshirishdir. Iqtisodiy nuqtai nazardan banklar pul bozorida mavjud mablag'larga ega bo'lganlar bilan qo'shimcha resurslarga muhtoj bo'lganlar o'rtasida vositachi vazifasini bajaradi. Bank faoliyatining asosiy yo'nalishlari - omonatlarni qabul qilish, kreditlar berish va mijozlarga kredit va buxgalteriya xizmatlarini ko'rsatish. Bank qimmatli qog'ozlarni saqlash, saqlash uchun berilgan qimmatli qog'ozlarni doimiy boshqarish, ayirboshlash topshiriqlarini bajarish, seyflarni ijaraga berish kabi pullik xizmatlarni ham ko'rsatadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda savdo va narxlarni erkinlashtirish bo'yicha qator samarali islohotlar amalga oshirildi. Biroq, ishlab chiqarishni rag'batlantirish, xususiy sektor o'sishi va ish o'rinlari yaratishni davom ettirish uchun qo'shimcha islohotlar zarur.

FOYDLANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida” gi PF -5992 sonli Farmoni, 12.05.2020 yil

2. Абдуллаев Ё., Қоралиев Т., Тошмуродов Ш., Абдуллаева С. Банк иши. Ўқув кулланма-Т.: “ИQTISOD-MOLIYA”

3. Мутабар Жураевна Темирханова, Хусан Баходирович Зарипов, Ли Шаоминь. Совершенствование цифровой мобильной связи в современном мире. Бюллетень науки и практики, 2020

4. Uchqun Yunusovich O'roqov, Odiljon Sheraliyevich Olimboyev. O'zbekistonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish va moliyalashtirish masalalari. Science and Education, 2022

5. Ҳайдаров Н.Х. Молия: умумдавлат молияси. Т.: Иқтисод-молия, 2009